

Govor na Slavnostni akademiji ob 50-letnici Slovenskega sodniškega društva

4. junij 2021, Unionska dvorana v Ljubljani

dr. Andrej Ekart,

predsednik Slovenskega sodniškega društva

Spoštovani predsednik Vrhovnega sodišča R Slovenije mag. Damijan Florjančič,
spoštovani predsednik Evropskega sodniškega združenja g. Jose Igreja Matos,
spoštovani predsednik Ustavnega sodišča prof. dr. Rajko Knez,
spoštovani predsednik Vrhovnega sodišča RHrvaške g. Đuro Sessa,
spoštovani predsednik Sodnega sveta prof. dr. Erik Kerševan
spoštovani ostali visoki gostje,
cenjene kolegice in kolegi, dame in gospodje,

Slovensko sodniško društvo (SSD) praznuje 50-letnico svojega obstoja. Dolga prehojena pot kaže na stabilnost in kontinuiteto njegovega delovanja, zato želim danes izraziti posebno spoštovanje do vseh članov društva, ki so v preteklosti s svojim delom in trdom prispevali k temu, da je društvo zaživelo, se uspešno razvijalo in uresničevalo zastavljene cilje. Glavno poslanstvo društva je vselej bilo varovanje in krepitev neodvisnosti in nepristranosti sodstva in to poslanstvo je društvo skrbno in sistematično izvrševalo ves čas svojega obstoja. Številni predsedniki in aktivni člani so društvu vtisnili neizbrisni pečati, pogosto pa je ga je javnost zaznavala prek prepoznavnih obrazov njegovega vodstva. Vendar društvo močno presega posameznega člana, vsakokratno vodstvo je zgolj skrbnik občudovanja vredne tradicije, ki jo društvo razvija in neguje že 50 let.

Naše društvo je bilo ustanovljeno 24. aprila 1971 kot eno prvih sodniških društev v tem delu Evrope. Nastalo je kot rezultat dalj časa trajajočih naporov iniciativnega odbora za ustanovitev tega društva, ki mu je predsedoval dr. Svetozar Polič. On je tudi postal prvi predsednik društva. Po ustanovitvi se je v društvo včlanilo več kot 90 odstotkov slovenskih sodnikov.

Že ob ustanovitvi je društvo poudarjalo pomen neodvisnosti in samostojnosti sodnikov pri sojenju. Izpostavljali so pomen stalnega izobraževanja in usposabljanja sodnikov, saj so vedeli, da lahko le strokovno dobro podkovan sodnik samozavestno, pokončno in dejansko neodvisno sodi.

Člani društva so se že ob ustanovitvi zavedali, da opravljanje sodniške službe s seboj prinaša izjemno odgovornost. Zato so si že na ustanovnem zboru zadali nalogo, da sprejmejo Kodeks sodniške etike. Le-ta je bil sprejet leta 1972 kot eden prvih na svetu, leta 2001 je bil posodobljen, pred leti pa ga je »posvojil« tudi Sodni svet. Sprejem kodeksa sodniške etike je bil izjemnega pomena, saj kodeks predstavlja smernice, kako naj sodniki ravnamo v službi in izven nje, da ohranimo sodniško neodvisnost in nepristranost oziroma njun videz in ugled sodniške službe ter s svojim ravnanjem sami prispevamo k povečanju zaupanja javnosti v naše delo.

Društvo se je ves čas vključevalo v zakonodajni proces in konec 80. let in na začetku 90. let odigralo pomembno vlogo pri uveljavitvi trajnega sodniškega mandata, ki dotedaj pri nas ni bil poznan, pri ustanovitvi Sodnega sveta kot sui generis organa za zaščito sodniške neodvisnosti in pri uveljavitvi številnih drugih varovalk, ki so namenjene varstvu sodniške neodvisnosti.

Po osamosvojitvi je bilo društvo še naprej vključeno v pripravo sprememb sodniške zakonodaje in je okrepilo sodelovanje z nacionalnimi sodniškimi združenji po Evropi. Kot rezultat teh naporov je društvo leta 1994 postalo polnopravni član Mednarodnega sodniškega združenja in njegove regionalne skupine Evropskega sodniškega združenja. Društvo je po svojih predstavnikih slovenskemu sodstvu zagotovilo pomembno vlogo v tako v Mednarodnem kakor tudi Evropskem sodniškem združenju, pa tudi v Evropskem združenju upravnih sodnikov, katerega član je, in Posvetovalnem svetu evropskih sodnikov (CCJE).

Sodniško društvo je del civilne družbe, je prostovoljna, nepolitična in nepridobitna organizacija, v kateri sodniki uresničujemo svojo pravico do zbiranja, združevanja in izražanja. SSD je organizacija, ki deluje v javnem interesu, saj je glavni namen društva varovanje in

utrjevanje sodnikove neodvisnosti in nepristranosti ter samostojnosti pri izvrševanju sodniške funkcije, varovanje človekovih pravic in razvoj demokracije. Te določbe niso zgolj zapisane v Pravilih društva, temveč jih SSD udejanja v praksi.

23. člen Ustave in 6. člen EKČP zagotavljata vsakomur pravico, da o njegovih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njemu brez nepotrebnega odlašanja odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče. To pomeni, da je neodvisnost sodstva v prvi vrsti namenjena varstvu pravic strank sodnih postopkov, da so deležne poštenega sojenja. Zato neodvisnost sodstva in z njo povezan trajni mandat nista neka posebna pravica ali privilegij, ki bi bil podeljen v osebni interesu sodnikov, temveč nujen pogoj za zavarovanje pravic strank sodnih postopkov, ki pričakujejo neodvisno in nepristransko sojenje.

Ne le to, obstaja tesno povezanost med neodvisnostjo sodstva, pravno državo (oziroma vladavino prava) in pristno demokracijo. Kajti brez učinkovitega in neodvisnega sodstva pravne države enostavno ni, brez pravne države pa ni niti demokracije niti spoštovanja človekovih pravic.

V neodvisnost sodstva je lahko neodpustno poseženo na različne načine, tudi subtilne, pa naj gre za posege v zunanjo ali notranjo neodvisnost ali v kolektivno ali individualno neodvisnost.

V SSD ne delamo razlik in se nemudoma odzovemo na napade na neodvisnost sodnikov oziroma sodstva, ne glede na to, ali so tarča napadov člani ali nečlani društva. Pri napadih na sodnike je SSD vedno na preži, saj je napad na posameznega sodnika napad na sodstvo kot celoto. In društvo se je moralo odzvati velikokrat. Naj navedem dva primera.

Politika je v preteklosti večkrat postavljala pod vprašaj trajnost sodniškega mandata. Tako je eden od predlogov koalicijske pogodbe v juniju 2018 predvideval omejitev sodniškega mandata na 12 let in po tem času možnost ponovne izvolitve. Sodniško društvo je predlog ostro zavrnilo ter poudarilo, da je trajni sodniški mandat temeljno jamstvo sodniške neodvisnosti v vsaki demokratični državi. Omejitev sodniškega mandata v povezavi s ponovno izvolitvijo (reelekcijo) sodnika bi neodvisnost drastično zmanjšala. Ob zamenjavi oblasti bi to

lahko pomenilo tudi konec mandata sodnika, čigar sojenje ne bi bilo v skladu z dotično politično vladajočo strukturo. Sledile so kritike Sodnega sveta in strokovne javnosti in predlog je bil iz koalicijske pogodbe na srečo črtan.

Nadalje, je društvo ostro obsodilo akt Državnega zbora o odreditvi parlamentarne preiskave za ugotovitev politične odgovornosti nosilcev javnih funkcij (sodnikov) v postopkih zoper Franca Kanglerja. Poudarilo je, da je zakonodajna veja oblasti z odreditvijo omenjene parlamentarne preiskave močno preseгла svoje pristojnosti in grobo posegla v ustavni načeli delitve oblasti in neodvisnosti sodstva. Tri veje oblasti ločene, sistem zavor in ravnovesij pa ne gre tako daleč, da bi strokovne odločitve sodnikov, ki so pri sojenju vezani na ustavo in zakon, presojal politični organ. Morebitne nepravilnosti ali napake pri sojenju je dopustno presojati zgolj v postopku s pravnimi sredstvi pred instančnimi sodišči, zato sodnikov ni mogoče klicati na odgovornost pred političnim organom. Na srečo je Ustavno sodišče na predlog Sodnega sveta parlamentarno preiskavo najprej zadržalo, nato pa jo ocenilo za neustavno.

SSD pri varstvu neodvisnosti sodstva dobro sodeluje z Vrhovnim sodiščem in Sodnim svetom, pri tem se tri institucije dopolnjujejo. Na ta način sodstvo navzven nastopa enotno, glas sodstva se bolje sliši in hitreje naleti na posluh (zlasti pri izvršilni in zakonodajni veji oblasti ter pri medijih).

Tovrstnega sodelovanja je bilo več. V novejšem času velja izpostaviti skupna prizadevanja vseh treh institucij za varovanje materialne neodvisnosti sodnikov. V ta namen je bila ustanovljena posebne posvetovalna skupina, sestavljena iz članov vseh treh inštitucij, ki je opravljeni številne razgovore z izvršilno in zakonodajno vejo oblasti, ki žal niso prinesli uspeha. Zato smo konec leta 2019 začeli z zbiranjem podpisov za peticijo za takojšnjo odpravo plačnih nesorazmerij, ki jo s podpisi podprlo 700 slovenskih sodnikov (tj. skoraj 80 odstotkov vseh sodnic in sodnikov). Tudi peticija ni obrodila sadov, zato so vse tri institucije združile moči pri nedavni vložitvi pobude oziroma zahteve za oceno ustavnosti predpisov, ki urejajo plačni položaj sodnikov.

SSD je avtonomna organizacija. Čeprav dobro sodelujemo z Vrhovnim sodiščem in Sodnim svetom, pa ne delimo vedno enakih pogledov na posamezna vprašanja, na primer glede prenosa zapuščinskih zadev na notarje, odprave hitrejšega napredovanja v višji naziv na istem sodniškem mestu ipd. Zato je pomembno, da glede teh vprašanj poteka med tremi ključnimi institucijami sodstva komunikacija ter izmenjava stališč.

Člani SSD so lahko obravnavani tudi v postopkih pred Sodnim svetom ali v postopkih, ki se nanašajo na sodno upravo. SSD se v te postopke ne vmešava, saj zunanji vplivi na odločanje v teh postopkih niso dopustni. Vendar to ne pomeni, da teh postopkov ne spremlja. Z njimi je seznanjeno in po potrebi opravi načelno razpravo, kadar gre za pomembna vprašanja sodniške neodvisnosti, saj lahko sodniško neodvisnost kršijo tudi organi znotraj sodstva.

SSD se zaveda pomena strokovnega izobraževanja in izpopolnjevanja sodnikov, saj le strokovno dobro podkovan sodnik ohranja pokončno držo in sprejema odločitve, ki krepijo zaupanje javnosti v sodstvo. Društvo v ta namem vsako leto organizira Dneve slovenskega sodstva. Na teh srečanjih potekajo tudi neformalne oblike druženja, ki omogočajo medsebojno spoznavanje sodnikov, izmenjavo mnenj in druženje, s čimer se povečuje medsebojno zaupanje med sodniki ter krepi skupni »sodniški duh« in pripadnost sodniškemu poklicu.

Poleg pomena stalnega izobraževanja in usposabljanja društvo poudarja spoštovanje Kodeksa sodniške etike, ki je vodilo sodnikom v poklicnem in zasebnem življenju, da varujejo neodvisnost in ugled sodniškega poklica in sami prispevajo k zaupanju javnosti v sodstvo.

SSD se je pozicioniralo kot institucija, na katero se mediji pogosto obračajo z vprašanji. Sodniki smo strokovnjaki na svojem področju in najbolj poznamo delovanje sodnega sistema, zato v društvu z mediji sodelujemo in jim posredujemo relevantne informacije o delovanju pravnega sistema, da si lahko javnost ustvari celovito sliko o delu sodišč in vlogi sodnikov v družbi. S tem svojim proaktivnim delovanjem krepimo zaupanje javnosti v sodstvo.

Vendar pa kakovostno, odgovorno in neodvisno sodstvo, v katero javnost zaupa, ni zgolj odgovornost sodnikov, temveč odgovornost celotne družbe, tako predstavnikov ostalih vej oblasti, politike, medijev, mnenjskih voditeljev ipd. Zato je pomembno, da k povečanju zaupanja javnosti v sodstvo prispevajo vsi deležniki v družbi, zlasti politiki in mediji s podajanjem verodostojnih in preudarnih izjav in ocen o delovanju sodstva.

Kar se tiče razmerja z zakonodajno in izvršilno vejo oblasti, se v SSD zavedamo pomena medsebojnega sodelovanja, informiranja in spoštovanja med različnimi vejami oblasti. Odprti smo za objektivno, tvorno in argumentirano kritiko sodstva, ne pa za posplošeno in posplošeno kritiziranje sodišč. Kajti ni pomembna zgolj dejanska neodvisnost sodnikov, temveč tudi videz neodvisnosti, ki je lahko načet s popačenim in izkrivljenim prikazovanjem sodstva s strani političnih funkcionarjev.

Neodvisnost sodstva je vedno znova na preizkušnji. Društvo je večkrat pojasnilo, da sodniki sodimo po Ustavi in zakonih, ne pa v skladu pričakovanji javnosti. Vsakršni pritiski na sodnika, kako naj vodi postopek in kako naj razsodi, so nedopustni. Sodniške odločitve strankam sodnih postopkov in širši javnosti pogosto niso všeč in sodniki se soočamo z grožnjami, nadlegovanji ter celo s fizičnimi napadi na nas ali naše družinske člane. Če pride do takšne eskalacije nasilja, v SSD pričakujemo, da ob tem zazvonijo vsi alarmi in predstavniki vseh vej oblasti tak napad na sodniško neodvisnost (nemudoma in ostro) obsodijo. Želimo si sistemskih ukrepov, da do takšnih napadov ne bi prihajalo, zlasti pa, da se resne grožnje in fizični napadi na sodnike preganjajo po uradni dolžnosti. Sodniki namreč ne izvajamo svoje funkcije v zasebnem interesu, temveč v javnem – sodbe izrekamo v imenu ljudstva, ne v svojem imenu. Zato v primeru napadov sodniki ne bi smeli biti prepuščeni sami sebi. Želimo tudi, da predstavniki preostalih vej oblasti tiste ljudi, ki so nezadovoljni s sodnimi odločitvami – in teh bo vedno veliko, saj v sporu po navadi zmaga le ena stranka –, s svojo retoriko ne spodbujajo k temu, da bi prešli od besed k nasilnim dejanjem.

SSD je eden izmed primernejših forumov za komuniciranje sodnikov, saj lahko znotraj društva vsak sodnik izrazi svoje mnenje, deli svojo zaskrbljenost, poda predloge ali izmenja izkušnje, saj društvo pluralna, vključujoča in demokratična organizacija. V društvu se pri razpravi stališča

posameznih sodnikov nadgradijo, izbrusijo, poenotijo in oplajajo (društvo je talilni lonec mnenj sodnikov), ta stališča pa lahko društvo učinkovito predstavi navzven. Društvo stališča in predloge posreduje institucijam v sklopu pravosodja, zakonodajni in izvršilni veji oblasti ali medijem, ki glas društva slišijo močneje kot glas posameznega sodnika.

Društvo je svojim delovanjem prepoznavno doma in v tujini, za kar gre najdejavnijim članom društva posebno priznanje in zahvala. S svojim neutrudnim zavzemanjem za varovanje sodnikove neodvisnosti in samostojnosti, za spoštovanje pravne države in demokratične družbe je postalo pomemben sogovornik tako institucijam v pravosodju kakor tudi v razmerju do ostalih vej oblasti in medijev.

V prihodnosti čaka društvo precej izzivov, od prisotnost društva na družbenih omrežjih (na primer uporaba Twitter računa), povečanje števila članov, zlasti med mlajšimi kolegi, pozicioniranje v delovnih skupinah za pripravo sodniške zakonodaje ipd. Prepričan sem, da bo društvo tem izzivom kos in se bo z njimi uspešno spoprijelo.

Neodvisnost sodstva je nikoli dokončan proces. Zato je zelo pomembno, da je v ta proces vključeno tudi kolektivno združenje sodnic in sodnikov, še zlasti, kadar gre za sistemska vprašanja in razmerja z izvršilno in zakonodajno vejo oblasti, pa tudi za primere varovanja notranje sodniške neodvisnosti. Primeri nespoštovanja neodvisnosti sodstva s strani političnih oblasti v Turčiji, na Poljskem, Madžarskem in v novejšem času tudi na Slovaškem so svarilo, da noben pravosodni sistem, niti slovenski, ni naravno imun na ogrožanje obstoja vladavine prava in pristne demokracije. Zato bo SSD tudi v bodoče ostajalo budno in si še naprej dejavno prizadevalo za varovanje in utrjevanje sodniške neodvisnosti in vrednot pravne države, s čimer bo pomembno prispevalo h krepitvi imunskega sistema naše demokratične družbe. Številne generacije slovenskih sodnikov so uhodile pot, s katero so nam pokazale, kako varovati sodniško neodvisnost. Po njej bomo odločno korakali še naprej. Vendar ne zato, ker bi bila enostavna (to nikakor ni), temveč zato, ker je prava.